

حنيفه بى بى

بلوچى گيدى قصهائى تهاعقل منديں مات، جنك جن ۽ كردارانى نفسائى مطالعه ۽ تحقيقى جائزه

حنيفه بى بى

ايم فل اسڪالر ، بلوچستان اسٽڊي سنٽر، ڪوئٽه

Abstract:

The Balochi literature puts great emphasis on the status and role of women. Although women play a vital role in balochi literature but unfortunately in history related to women and in the folk stories there is no evidence of research. This sad dilemma made me work and find out about the positive character of women in the balochi cultural history. In these research papers the positivity of women in different stages like that of a mother, daughter, wife etc. and the role she plays in each with intelligence and bravery have been mentioned. The ability of a women to take firm decisions in any difficulty she faces are also written in these research papers. With all that research on the psychology of women we get the message of s'how women have been strong throughout the decades in the history of the Baloch.

گچين ليز: گيدى قصه، زالبول، تب
پجار:

بلوچى لبزانڪ ۽ زالبول ۽ يڪ حيثيت ۽ مقامه است انت بله
زالبول ۽ لبزانڪ ۽ ته حاصيں وڙه ۽ گيدى قصهائى تهابچ رنگيں پٽ ۽
پول نه بوتگ. من ۽ همے چيزه لاچاركتگ كه گيدى قصهائى تهزالبول
۽ تب زانتى (نفسىائى) رنگ ديمآرتگ به بيت ۽ اے پٽ ۽ پولى پييره من
زالبولانى كردارانى تب (نفسىات) ديمآرتگ. ايشانى سرا تجزيه كتگ.
من وتى اے پٽ ۽ پولى پييره زالبولانى كرداراينماس، جنك، جن اے
چيز ديست كه قصهائى تهآوانى زانت، سرپدى ۽ عقل مندى، سر ۽ سوج
كنوك، جيڙهائى گيش گيواركنگ ۽ فيصله ۽ گون دليل ۽ دروره ديگ ۽
شعورداريت. ايشانى سبب ۽ مارانچيں كلوه رسيت كه آنسل درنسل بلوچ
راج ۽ تهاهتگ ۽ سربوتگ انت.

بلوچى گيدى كسهائى توك ۽ زالبول ۽ عقل مندى:

وهديكه مان بلوچى لبزانڪ ۽ گيدى كسهان چارانت مارا يڪ
چيزه هم رنگ (مشترك) گندگ ۽ كيت بلوچى گيدى كسهائى توك ۽
زانت ۽ سرپدى ۽ نيكرهائى انچيں (Massage) كلوه رسيت كه آنسل
درنسل آهتگ ۽ سربوتگ بلوچى كسهائى توك ۽ زالبولانى بابت ۽ يڪ

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ

چیزے آسک باز وش ء شیرکن چه درستان جتائیں رنگے ء گندگ بیت
ایش انت کہ زالبول زانتکار، دانا، سرء سوج کنوک، راہ پیش داروک ء
رنگ ء گندگ بنت جیڑھانی گیش گیوارکنوک پیسلہ دیوک کجام جاگہ
کہ مرد وتی ضدء انا ہاترا زور اور بوتگ انت زالبولان دلیل ء درور
مرد، برات یاپت یابادشاہ راستی ء حقیقت ء نیمگ ء برتگ ء جیڑھ گیش
گیوارکتگ انت چوشکہ لانگ ورته ڈیمز ء کتاب، 'بلوچی گیدی کسہ
اولی تاکدیم ۲ ء کسہ'، ہر چیز ء بج' ء توک ء۔

“بادشاہ وتی وزیر ء زانت ء چکاس گرگ ء وزیر حکم کنت
کہ باندا روچ ء ٹک ء من ء ہر چیز ء بج ء بیاربندے گڈاں وزیر
گس ء کیت سک مونجھاں بیت جنک وتی پت جست کنت
چی ہبر انت؟ وزیر گشیت کہ بادشاہ ء من ء حکم کتگ کہ
باندا روچ ء ٹک ء ترا ہر چیز ء بج آرگی انت گڈاں جنک وتی
پت ء تسلی دنت کہ تومونجھاں مہ بوترا باندا روچ ء ٹک ء
من ہر چیز ء بج کارنت دیاں بلے وزیر دل ء گشیت کہ منی
جنک باندا چون من ء بج کاریت دنت گڈاں سہب کار روچ ء
ٹک ء وزیر ء جنک تاس ء آپ کاریت پت ء دنت وزیر آپ ء
زوریت ء بادشاہ ء دیم ء پیش کنت ء گوشیت بادشاہ بج
ہمیش انت گڈاں بادشاہ گشیت توسکیں زانتکاریں مردمے
پرچہ آپ مہ بیت توبج ء بج پانیدگ نیست۔” (ڈیمز، لانگ
ورته، 2: 1968)

زالبول ء زانتکاری ء سریدی کہ وتی پت ء رانچیں رنگے ء
سرید کت کہ آئی ء وزیری ء چکاس بوئگ آرا گوں دلیل ء درور ثابت
کت:

بلوچی کسہ، 'شوانگ ء بادشاہ' ء توک ء ہمہ رنگیں وش ء زیبائیں
Massage گندگ بیت کہ بادشاہ یک روچے گوں وتی فوج ء جنگل ء
شکار ء روگ ء بیت یک زالبولے شوانگ ء گندیت آرا وتی چک
پچیڈ (کپڑے کا جھولا) ماکوپگ ء بیت وتی پساں سردہاں روگ ء بیت
وہدیکہ بادشاہ گندیت بادشاہ زوت وتی زہن ء Point جوڑ کنت۔ گس ء
کیت وتی جنین ء درائیں واقعہ ء گشیت کہ چوش من زالبول دیستگ
آچوش روگ ء بوتگ وتی گونڈو ء کوپگ ء بوتگ ایوک ء تہنا وتی
پساں چارینگ ء بوتگ شمعے کرا ہر آسودگی وش حالی است گڈاں
بادشاہ روت پنچ ء شش ماہ ء سفر ء بادشاہ ء یک باغے ء بیت آئی ء توک

حنیفہ بی بی

ء ہروڑیں پل ۽ وش بوئی بیت ملکہ چوش کنت باغ ۽ آپ بندکنائیت کہ
بادشاہ ۽ باغ ۽ پلاں کم آپ بدیاں وہدیکہ بادشاہ سفر ۽ رند کیت گندیت کہ
آئی ۽ درائیں باغ انچوسیاہ ۽ خشک بوتگ مالی بادشاہ ۽ گشیت کہ تنی
ملکہ ۽ مارا آپ کنگ ۽ نہ اشتگ بادشاہ گپ ۽ اشکنگ ۽ گوں روت
ملکہ ۽ جست کنت توپرچہ چوکتگ منی باغ خشک ۽ بربادکتگ باغ پہ
آپ ۽ پل ۽ وش بوئی کنت ایش باغ ۽ پل انت کوہ ۽ کہور نہ انت کہ بے
آپ ۽ بر کنت ۽ زندگ بنت گڈا ملکہ گشیت کہ من ترا ہمیش سرپدکنگ
لوٹتگ کہ منی مثال ہمے پل ۽ وڑ ۽ انت اگہ توھیال نہ کنیں انچو خشک
بیت ۽ منی شررنگی ۽ زیبائی ہلاس بیت توکہ ہما جنک دیستگ آئی
مثال داتگ آہماکوہ کہور ۽ وڑ انت منی ہما باغ ۽ پل ۽ حساب ۽ انت
ہمے گپ من ترا سرپد کنگ ۽ جہدکتگ۔ (1991:68)

چنکس وش ۽ زیبائیں ۽ درورانت کہ یک زالبول ۽ یک مردینے
۽ را سرپدکنگ ۽ انت انسان زالبول بہ بیت یامرداوتی نیچر (Nature) ۽
وڑ ۽ زندگوازی نیت اگہ یک انسان ۽ جنگل ۽ گیابان ۽ نشتگ آرا ہما
نیچروش بیت ہما وڑ ۽ زندگوازی نیت بلے منی کرا ہروڑیں وشی است
آسودگی منی زندہمے رنگ ۽ بیت بلوچی گیدی کسہانی توک ۽ چاگرد ۽
عکس ۽ پیش دارگ بوتگ آئی چارگ ۽ زانگ ۽ استہ یک
چیزبازرشت داریت آہماوہد ۽ دور ۽ زمانگ انت آوہد ۽ مرد ۽ زہگ ۽
زالبول پیرورناوتی زانت ۽ چار بوتگ انت آمذہبی، سیاسی، قبائلی
یاطبقاتی رنگ ۽ دروشم بہ بنت ہردور ۽ زمانگ ۽ چاگرد ۽ پرک ۽
تپاوت است انت۔ مثال یک مزدور ۽ بادشاہے ۽ میان ۽ پرک یالس
مہلوک ۽ میان ۽ پرک ۽ تپاوت بنت بادشاہانی باروا اے ہیال کنگ
بوتگ آ Perfect انت آ Victor بوتگ آئی ۽ یقین مردمانی گوں بوتگ
آمہلوک ۽ چہ زیات برزی مردم بوتگ۔ بلے آہوانی فیصلہ آئی دیمپانی
ہم زالبولان کتگ۔

چوشکہ، بادشاہ کی بیٹی اور ایک شخص جو رات بہر پانی میں
کھڑا رہا، کسہ ۽ توک ۽ بادشاہ ۽ دومی نوجوان ۽ میان ۽ یک مقابلے ۽
رنگ ۽ گندگ بیت کہ آزور اور بادشاہ ۽ مقابلے یک ورنایاں ۽ وتی
بہادری ۽ دلیری پیش دارگ ۽ انت۔ وتی شرط ۽ پورا کنگ ۽ تان گڈی
حد ۽ جہدکنت پہ امیتے ۽ وت ۽ زندگ کنت کہ بادشاہ ۽ جنک من ۽
براسیت کسہ ۽ توک ۽ زالبول ۽ زندہ پیسلہ یک (جوئے کاکھیل) لیب ۽
رنگ ۽ کنگ بوٹگ ۽ انت یا کہ بادشاہ ہمے ہاترا وتی جنک ۽ سانگ ۽

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ

شرط ۽ رنگ ۽ کنگ ۽ انت کہ منی جنک ۽ یک بہادریں مردے بہ گپت
آبہادر ۽ توانابرسیت بلے بادشاہ ۽ جنک وتی پس ۽ سرپدکنت گشیت کہ
وہدیکہ یک مردے یک ژیوارژنائی ۽ پہ امیتے ۽ درائیں شپ ۽ آپ ۽
توک ۽ گوازینیت کنت گڈاں ماڑی ۽ سرے تاپگ کہ آس ۽ ماڑی ۽ بن ۽
روک انت زلورنان پاشتیت کنت۔
درور:

“بادشاہ گہرمیں آیابیٹی سے کہہ دیامجھے کھانا لادو۔ بیٹی
نے کہا کھانا تیار نہیں ہوا۔ تھوڑی دیر کے بعد بادشاہ نے
پھر کھانا مانگا بیٹی نے کہا ابھی تک نہیں پکا۔ تیسری بار
بادشاہ نے جب کھانا لانے کو کہا تو بیٹی نے کہا بادشاہ
سلامت۔ تواچھت پر رکھا ہے اور آگ نیچے گہرمیں جل رہی ہے
۔ تو آگرم ہو جائے تو روٹیاں پکاؤں گی۔ بادشاہ نے کہا یہ
کسے ممکن۔ تو امکان کی چھت پر ہے آگ نیچے آگن میں
جلانی ہے۔ تو کس طرح گرم ہوگا۔ بیٹی نے کہا جیسے وہ
شخص دریامیں کھڑا تھا اور آگ دور پہاڑ پر جل رہی تھی اس
کو آگ کی گرمی پہنچتی رہی آپ بادشاہ ہیں۔ بادشاہوں کی بات
ایک بوتلی ہے آپ نے اپنے منہ سے اپنی زبان سے وعدہ
کیا ہے اب کیوں پھر گئے ہیں۔ ایسی ناانصافی نہ کریں اللہ
سے ڈریں۔” (بلوچ، بشیر احمد، 1978:40)

گڈاں بادشاہ سرپدبیت کہ راستی ایش ورناء ہم ایش روژنائی ۽
وت ۽ چون گرم داتگ ایش شرط بازی ورناء برتگ بلے من بادشاہ پہ
زوراکی شرط نہ منتگ۔ ادا زالبول ۽ تب زانتی ۽ سما ۽ پکتگی گندگ
بیت اوتی پت ۽ را سرپد کنت وتی زند ۽ پیسلہ ۽ کنت اے کسہ ۽ توک ۽
زالبول ۽ کردار مہر ۽ محکم انت زالبول ۽ شان پت ۽ مہرمی ۽ وڑ ۽
پیش نہ داشتگ کہ پت ۽ گشت سانگ نہ بیت گڈاں نہ بیت جنک ۽ گوں
عقل ۽ دلیل ۽ گپ ۽ را ثابت کت کہ توپت ردئے اگہ مالے کسہ ۽ تب
زانتی تک ۽ بچارنت تومارا گندگ بیت کہ زالبول ۽ چاگرد ۽ توک گپ
۽ کنگ ۽ سرپدی بوتگ کہ آپہ درور گپ گشگ ۽ رہبندزانتگ پرچہ
چاگرد ۽ (Structure) ۽ آرا (Intellectual) زانتکار جوڑکتگ آرا
Intellectual میدان پٹ رستگ ہمے سبب ۽ بنیات ۽ زالبول ۽ دیمروی
کتگ بلے مروچی آجاگہ است ۽ موجود نہ انت پرچہ چاگرد گیش
روایتی بوتگ مطلب ایش نہ کہ کوہنیں چیزاں زورتگ روگ ۽ انت

حنیفہ بی بی

روایتی ہمیشہ راج دپتر دیمر وی ء یعنی (شعوری) سمائی دیمر وی ء
 چہ دور بوتگ انت ایشی سبب جاگیر دار نہ زہنت انت زرتگ ء ماہمے
 نظام (رہبند) ء توک ء زندگوازینگ ء انت ء ہمیش رہبندہ دیما برگ ء
 انت پرچہ تو ہر چیز گندے، اُشکنیں یا Feel کنیں ہمائی را مئے سنج ء
 سما Accept کنت۔ زالبول یک انچیں دگنیا انت آرا مرد ء کدی زانت کت
 نہ کرت۔ آئی حقیقی دنیا پروہدے بے حیر بوتگ پرچہ کہ
 مردہمے System ء غلام انت زالبول مرد ء غلام انت مرد ء زالبول یک
 دومی ء غلامی ء ودی بوتگ ء یک ء دومی ء محتاجی ء سبب ء غلام
 انت۔

چوشکہ کسہ، “ہرکس کنت پروت کنت” توک ء پیزال وہدیکہ
 جنگل ء روت ایشر ء یکے تو بغاوت گشت کنے یکے تو آجوائی ہم گشت
 کنیں پیرزال ء وت ء انسانی جنگل کشتگ ء جناورانی وتی جندے پیسلہ
 ء زندگوازینگ ء پیسلہ کتگ پیزال وتی عمر ء تک ء اہتگ ء وتی
 عمر گوازینتگ ء زندے چست ء ایر سک باز آئی Practically یا تجرباتی
 بنیات ء دیستگ ء مارتگ ء زانتگ ء پیرزال ء اے گپ جنگ کہ
 “ہرکس کنت پہ وت کنت” ایشر ء نیک راہی گشے یاسریدی گشے بلے
 مردمان اے گپ سرپندہ بیتگ آہواں ہمے سرپد بوتگاں کہ بلک لچے ء
 نیت خراب انت اے وڑیں گپ کنت بلک ء نیکی ء نہ چارنت بادشاہ ء
 بادشاہ ء سپائیگ ہمے سرپدنت کہ پیزال بد زبان ئے آئی زبان حراب
 انت ایش کجام سبب انت کہ ادا آہتگ ء جنگل ء جاہ منندانت دومی ایش
 کہ بادشاہ ء آئی انارا اے چیز وش نہ بیت کہ آئی رعایاتوک ء یک
 جنینے کہ آپیری عمر ء آئی رعایا درکیت ء جنگل کیت آزات ء زند
 گوازینت آئی رعایا Under نہ انت گڈاں بادشاہ اے چیز توریت آبلک ء
 اے وڑیں گیانی بابت ء وزیر ء گوں سلا ء جست کنت ہر وزیر ہم بدنیت
 انت وزیر بادشاہ شریں سوچ نہ دنت بلکن آئی گشیت کہ بلک ء
 زہر بدے بکشار انت یکے ایش پیش دارگ بوتگ کہ بادشاہانی
 حکومتانی سروک وزیر ء گزیر ء قاضی توک نیک راہی ء ایمانداری مہ
 بیت گڈاں اے وڑیں تاوان ء رونت وہدیکہ بادشاہ ء بچک جنگل ء شکار
 ء روگ ء لوٹیت بادشاہ آمنع کنت آرا جنگل ء تاوان مہ رسیت بادشاہ ء
 جند جنگل ء روت چنکس سپاہی ء رعایا ہمراہ روت پیرزال کہ جنین انت
 آئی ء وتی پیسلہ کتگ ء بادشاہ ء سرا بوجہ نہ انت جنگل ء نشتگ
 بادشاہ آرا برداشت نہ کنت بلے بادشاہ وتی جندے بچ ء Force کنت کہ

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ

جنگل ۽ شکار مه روت بلے آرا گشت نه کنت آئی شکار ۽ روگ ۽ موکل
۽ دنت اے کسه ۽ توک ۽ جنین ۽ دگه پهلو پیش دارگ بوتگ که جنین
پیرزال ۽ جنگل ۽ کپتگ بلے آئی ۽ را وتی نفس ۽ سرا انچو گرفت رست
آجنگل ۽ همے بادشاه ۽ داتگیں حلوه ۽ نه وارت که آئی تام آئی ۽ دب
لگیت پدا دگه وېدا هم تام ۽ زلورت ۽ به بیت پدا پیرزال حلوه ۽ ایرکنت
که انسانی همدابنیت بلکن آئی کارا بنیت گڈاں بادشاه ۽ بچک جنگل ۽
کیت آرا گون گپت آبلک ۽ کل ۽ سربیت بلک ۽ کرادگه بچ نه بیت آهمے
حلوه ۽ بادشاه بچ ۽ دنت هلواه وارت بادشاه ۽ بچ مریت جند ۽ زهگ ۽
مرگ ۽ رند بادشاه تجرباتی ۽ علمی رنگ سرپد بیت که بلک ۽ وشین ۽
شیرکنین گپ جتگ که هرکس کنت پروت کنت اے بلانین گپے بوتگ
بلانین رازے توک ۽ چیربوتگ ادا بادشاه ۽ وزیر ۽ گزیر علمی ۽ زانتی
حواله ۽ نالائق ۽ پیرزال عالم ۽ دانا ۽ زانتکار، مھمان نواز، رحم دل
پیش دارگ بوتگ بلے مردینے ۽ سرپد بوئگ ۽ جهنده کتگ که بلک
جنینے ۽ کشوک انت گردی چه وت ۽ دیم گپ کنت جنین ۽ آزاتی ۽ بچ
گرگ ۽ واسته یک زالمیں ۽ کم عقلیں بادشاه ۽ وزیر زبردیگ ۽
پروگرام ۽ جوڑکنت اے هماجنین انت که نیکی ۽ پھک دلی ۽ همے
حلوان ۽ وت نه وارت آهوان ایرکنت که دگه انسان ۽ واسته بلے حلواه
همائی چک ۽ ملکوت بنت پدا بادشاه احساس بیت که وتی چک دست ۽
وت کشت- په درور:

“شہزادگ ۽ بلک ۽ گپ زرت ۽ همداد جلگ ۽ فیصله کت ۽ پدا
گشیت که بلی من شدیگاں اگاں ورگی چیزے است منابدئے
گڈاں بلک ۽ گشت که هوبلے تنی کماش ۽ گوستگیں بیتگ ۽
پمن حلواه سوگات آورتگ بلے من پمشکا دست نه جتگ انت
که ایشانی شیرکنی تام منی نک ۽ بلگیت گڈاں من مژده
وارباں نوں هرروچ کئے پمن حلواه ۽ سوگاتاں کاریت
،ادا، کس په کس ۽ نه کنت” هر کس کنت پر وت کنت”گوں
همے گپاں بلک حلواه کاریت ۽ شہزادگ ۽ دیمادنت چوکہ
شہزادگ سک شدیگ بیت همدامان ۽ هلوان وارت ۽ هلاس
کنت هلوانی هلاسی ۽ گوں بستگ ئے جنت ۽ جهلادبیت کپگ
۽ شرط ۽ ساه دنت. هودا بادشاه اے حال سربیت گڈاں بادشاه
فہمیت که اے درستیں منی وتی کتگیں کاراں ۽ پدا گوں

حنيفه بى بى

ارسيگين چمان گشيت كه هو بلى تورا ست گشت، بر كس كنت

پر وت كنت” (مهر، رحيم، 2010:12)

درايئى كسها مابلوچ زالبول ۽ كردار گندت ۽ چارنت كه بلوچ
جنين مهمان نواز، زانتكار، دانا ۽ پهكيا دل، ۽ رهبر پيش دارگ بوتگ
آهوا انچين كردار پيش داشتگ امثالي گندگ بنت جنين جنك ۽ رنگ ۽
به بيت يامات ۽ گهار ۽ ياجن ۽ رنگ ۽ به بيت آئي ۽ الگ كردار انت.
اگه مامهمان نوازي ۽ تك ۽ گيدي كسها ني توک ۽ بچارنت گڏا زالبول
مهمان نواز بوتگ انت اگه مردينه گس ۽ نه بوتگ زالبول ۽ مهمان وش
اهت كتك. مئى بلوچاني توک ۽ مهمان نوازي ۽ تاريخي حقيقت انت ۽
بلوچي ربيدگي بهر ۽ زانگ بيت چوشكه كسه، چل مرد” ۽ توک ۽
بلوچين جنين انت. بادشاه جنگل ۽ شكار ۽ روگ ۽ بيت ايشرا تن گيبت
سر ۽ ما بلوچي گدان ۽ كيت ا ۽ وهده، دردانگ” ايوك بيت پداجنين
چكه ۽ بيت همى جنين چك بادشاه ۽ ديم ۽ دركيت ۽ بادشاه اپ دنت په
هوش ۽ عقل كه بادشاه اپ مكرانت اپاني توک ۽ پشكي تاك ما كنت
وهديكه بادشاه آئي زانتكاري ۽ سرپدي ۽ گنديت بادشاه روت سانگ لوٽي
كنت. په درور كسه چوش انت.

”بلوچين جنكه ات مرد لوگ ۽ دپ ۽ سربوتگ ات ۽ مهمان
ات جنك ۽ پاداهتك ۽ همى مرد ۽ گورا شت جنك ۽ كه مرد
ديست، چاريتى مرد چه بستيا بى بست انت دپ ۽ گج نى
سركتگ ۽ خبرنى درنيا انت جنك لوگ ۽ شت ۽ رودنى ۽ را
آپ ۽ ما كت آياني تها لهتين درچكي تاك ۽ ما كت ۽ شت
مرد ۽ را دات مرد ۽ رودزرت نه كنت، جنك رودوت داشت مرد
آپ نرم نرم ۽ وارت انت چياكه همى تاكان آئي ۽ تيزتيز يك
گلمب ۽ آپ ۽ ورگ نيشت.

يك روچه بادشاه ۽ وزير ۽ سپاه دار ۽ لهتين ميرزرت
په سنيل ۽ گردش ۽ دراتك بله نريا ۽ ديم نى هما نيمگ ۽
دات كه بلوچ ۽ هلك ات. بادشاه كه گون همراها سربوت جنك
۽ كه ديست، زانت نى هممردانت كه تنيگ بوتگ ۽ من آپ
داتگ، جنك پت ۽ سواراني ديم ۽ دراتك مات ديم ۽ دراتك ۽
بادشاه را وش ۽ وش آمدى اش كت بلوچ ۽ تگردى پچ كت ۽
بادشاه ۽ آئي همراها ۽ نادينت ۽ آپ ۽ تام كت انت مرد ۽ پس
نى گيت كشت ۽ مهماني كت.”

(2015:126)

(رگام، شى،

زالبول (ماس، جنين، جنك) ۽ شكل ۽ اهم كردار:

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ

زالبول انسانی زندہ بگرتاں چاگرد ء ہر پڑا آئی ء بلائیں کردار
انت۔۔۔۔۔زالبول گہار، جنین، جنک ء مات ء شکل ء چاگرد ء تہا بلائیں
ارزشت ء واہدانت مات وتی زہگانی سمبالگ ء ہیل
کاری (تربیت) کنگ ء آراچاگردے ء یک پورائیں ء انسان ء جوڑکنت۔
زالبول انسانی برزی بستار ء رنگ ء چاگردے گندگ بیت اے بابت ء
فاروق بلوچ نبشتہ کنت کہ:

“عورت سماج انسانی کی روح ہے کہ جس کے بغیر بلاشبہ
نہ تو زندگی کی تخلیق ہوسکتی ہے۔ نہ اس کائنات کے خالق
کی مقصدیت کی تکمیل ہوسکتی ہے۔ اگر انسانی ارتقاء میں
خاندان سب سے اہم اور بنیادی کردار ادا کرتا ہے۔ تو اس
خاندان کی اصل بنیاد گزار ایک عورت ہی ہوتی
ہے۔ جوانسانوں کو جنم دیتی ہے۔ اور معاشرے میں عددی
لحاظ سے اضافہ کرتی ہے۔ اور خاندان کو قبیلہ اور قبیلوں
کونسلوں اور اقوام میں تبدیل کردیتی ہے۔ بلاشبہ عورت کی
ہمدردی پہاڑوں سے بھی اونچی ہوتی ہے۔ اور اس کی محبت۔
اور خلوص کو کسی پیمانے میں ناپا نہیں جاسکتا۔ عورت
مان، بہن، بیوی، بیٹی کے روپ میں یقیناً تحفہ خداوندی ہے
جس گھر میں عورت نہ ہو وہ مثل ویرانہ ہوتا ہے۔”
(بلوچ، فاروق، 2013:4)

“عورت ایک زندہ معاشرہ تخلیق کرنے میں بہت زیادہ
مددگار ہوسکتی ہے۔ ایک خوبصورت گہراور عورت اس
صلاحیت کی مالک ہے کہ وہ کسی بھی مکان کو گھر میں
تبدیل کرسکتی ہے۔ وہ اسے محبت سے بھرسکتی ہے۔ وہ
اس احساسیت کی مالک ہے۔ وہ مرد کو دوبارہ جوان
کرسکتی ہے اسے سکون دینے میں مدد کرسکتی ہے۔”
(بٹ، محمد احسن، 2015:4)

بلوچی گیدی کسہانی زالبول ء بازیں رنگ ء دروشم گندگ بیت
اگہ مازالبول ء مثبت کارستان بچارانت زالبول ایداماس، وفادار،
مہروان ء نیکیں انسان ء رنگ ء گندگ بیت۔
گیدی کسہ ء مات ء کردار:

مادگنیاء اے حبر منیتگ کہ مات ہماہستی انت کہ آئی کُٹ زہگ
ء اولی درسگاہ انت۔ زہگ ء تربیت ء ہیلکاری ء مات ء بلائیں

حنيفه بى بى

بستار انت چڪ كردار سازى ۽ بگرمات ۽ په زهگ ۽ نيك دُعائى زهگ
۽ زند ۽ وشحالى ۽ بلائين مقامے داريت. مات هماهستي انت كه چاگرده
را يك شريں انسان جوړكنگ ۽ وتى كرده ديماكاريټ.

كسه(شاه اردوان)۽ توك ۽ وېديكه پت وزير ۽ مكاري ۽ بديں
كردار سرپنده بيت آرا آئي بچ ۽ بابت ۽ هر وېده نه وشيں خبرگشيت كه
تئي پخته كار نه انت آئي نه زانتكار انت تئي چه پد تئي جاگهه كرت نه
كناں. پت چه بچ ۽ همك دلگران ۽ ناتب ات. آئي ۽ يك روچ ۽ پت ۽ وتي
مولده گشت كه مني بچ اردوان ۽ چيري نپاده سربراه بكن. آئي كوشاني
ديم ۽ ترين ۽ دري نيمگ ۽ بكن. آئي سرجاه ۽ تحت ۽ پادوم ۽ ايربكن
آئي ۽ آپ ۽ ورگاں چپي نيمگ ۽ بكن. وېديكه اردوان اهت اپوه بوت كه
بادشاه ۽ پت ۽ من ۽ لوگ ۽ دركتگ. ورنا شابي ماڙي ۽ دركپت ساري
۽ ماس ۽ كراشت حال ۽ دات كه مني پت ۽ من ۽ چه لوگ ۽ دركتگ.
مات ۽ وتي بچ ۽ ر اگوشت بادشاه ۽ گون تونارضائي ۽ سبب همے
وزير انت. گوشت ۽ كه من بازرنداں تئي پت ۽ را گوشتگ كه اے وزير
په توه پرتئي بادشابي ۽ مزنيں پونے بلے آئي سرا انچو ستك انت كه
بچ باورنه كناں. مات ۽ بچ ۽ را گشت هر جاگهه روئے په وتي پت ۽ چه
وتي ملك ۽ بے تران مه بو. اگه آئي دست به رسيت تئي پت ۽ تاواں
ديگ ۽ چك ۽ پدنييت. مات ۽ چماں دردي گورت. گوشے برو كه مني
حدا ترا به سائيت. (رگام، شے، 2015;739)

اے كسه ۽ زانگ بيت كه مات وتي چك ۽ واسته پكرمندانت
آراپس چه لوگ ۽ دركنت كه بچ نالائق انت اے باندا مني كار ۽ نثيت مني
كوپگ بوت نه كنت بلے ماس زهگ ۽ سرسلامتي ۽ لوټيت از هگ ۽ نپ
۽ سیت ۽ نه لوټيت. ادا زالبول مات ۽ شكل ۽ مهروان ۽ جنين ۽ شكل ۽
وفادار گندگ بيت. يکے نيمگے زهگ ۽ جتائي ۽ گريوگ ۽ دومي نيمگ
۽ دومي نيمگ ۽ جوده واسته پكرمندانت آرا تاوان مه بيت.

بازيں كسهاني تهاماتاں وتي چكان ۽ بهادري ۽ نترسي ۽ سكين
داتگ كه مني بچ روديت مزن بيت پُرشان ۽ مڙاه داربيت آوتي ۽ وتي
مستريں ۽ قوم ۽ راج ۽ نام ۽ رُژنا كنت كه، ميرسياه وش ۽ توك ۽ پيش
داريت كه

سياه وش بادشاه ۽ بلوچيں جنين ۽ چك انت آئي مڙاه دار ۽
پُرشان ۽ ورنانت. ايك شپے ۽ وپسيت واب ۽ ديست كه آئي پت ۽ سكي

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ

ء گپت۔ آئی ء شت وتی مات ء گشت مات پریشان بوت۔ ء گوشت کہ تئی
پت ء براتان سورء روگ ء انت۔ ہمے میدان ء آئی جنجال ء سرا کپیٹ۔
گڈاں سیاہ وش ء پت ء آئی ء سور ء ہماراں بلائیں بلاھے ء گپت کہ
شمے مئے ڈن ء علاقہاں بے جست ء اہتگ گڈاں ایش بلاہ ء سوریان ء
جنین ء لوٹ کت ایشرء من ء بدئے من شمے ء راہ پچ کن انت شمابراہ
انت۔ سیاہ وش اداسہی بوت کہ آئی ء جنین بلاھے ء دست ء انت گڈاں
سیاہ وش شت پہ مات ء آئی را حال ء دات کہ منی زال ء را بلائے ء
برتگ دیگ ء نہ انت۔ منی براتان پہ وتی رکینگ ء چوشیں لگوری ء
کتگ۔ منی پت ء منی زال ء دیگ ء رضامندی داتگ۔ آئی مات ء را
گوشت تو وتی شیراں من ء پہل کن کہ من رواں وتی زال ء کاراں
بلکیں زندگ ء میاہاں۔ مات ء گشت کہ من ترا نہ گوشاں مہ رو۔
(ہمیش، ت: 10)

مابلوچ راج ء مات ء کرد من ہمے زاناں کہ تخلیقی کردء ابید
تربیتی کردے کہ انچیں تربیت ء کہ مالے جہان ء اللہ کہ ہروڑیں راہ ء
راہبندانی سرا روگ ء حکم ء دنت بلوچ ماس ہمے وڑء گوں راستی
دیانت داری ء وتی اولادء مز ن کنگ ء وتی تربیت ء دنت۔ آئی ء
دروگ، لالچ، کینگ حسدء بازیں دگہ خرابیں کارانی تربیت ء ہچ وڑء نہ
دنت۔ بلکہ ہرچ کار ء تھا سوب مندی وبہادری ء بارو ء سکین دنت۔
“من ترا کہ ماشپانی پاساں چنڈینتگ ء نازینتگ، من گشتگ تومزن بے
بلوچانی ننگ ء نام ء پھریڑے، تو بہ اوکدتر احوادوت ساٹ ایت۔ بلے
ہچ کار ء پہ اشتاپی مکن۔ ہمے رنگ ء دوداء مات ء گشت کہ پدا دودا
تئی ہمسائیگیں سمی ء گوکاں بیرگ برتگ آمرد کہ بابوٹاں دارنت۔ وت ء
شگانی نہ کناں۔ دودا ء مات ماں زاہریں نیمروچ ء دودا واب ء پادکرت
ء گشت کہ آمرد کہ بابوٹاں دارنت۔ انیم روچاں واپاں نہ ریشنت۔ گوں
مالاں گوالاں گوں نہ کنت جوریں بدان ء جنگ کناں ء سمی ء گوکاں
بیار۔ من ترا نہ ماہ ماں لاپ کتگ۔ سے سالان زانسران نندینت ء میچنتہ
نیں یاتہ گوخاں سرجمی ء بیارے یا مروچی ہیسی چوٹو ء زیان دارئے
ناہے دُرماتی شیراں بہ بشکان ئے۔”
(مری، شیر محمد، 1969:160)

برزء اے داتگیں درائیں کسہ پدربیت کہ بلوچ مات ء وتی چکاں
نترسی ء مزن جگری ء سکین داتگ کہ تومزن بے جنگ ء پڑا وتی

حنیفہ بی بی

دژمن ء ببادبدئے ء وتی شیرانی سوگند داتگ کہ توروئے بے سوب نہ
بے۔ ء وتی زہگ ء ایماندار ء پیک دلی ء سکین دات۔

زالبول جن ء رنگ ء وفادار ء ایماندار:

بازیں گیدی کسہانی زالبول ء کارست (جنین) نیک ء وفا دار پیش
دارگ بوتگ۔ وفادار اے رنگ ء پیش دارگ بوتگ کہ آوتی مرد ء وتی
لوگ ء کہول ء مردماں ہیال دار ء نیک مہروان بوتگ۔ ایماندار اے وڑ ء
گشگ بیت کہ آدروگ نہ بندیت۔ ردنہ دنت لوگ ء ہیال داری ء
کنت بلوچی دود ء ربیدگ ء تہا وفادار ء ایمانداریں جنین ء لوگ ء عزت
دینت آکہول ء راج ء چاگرد ء تہا نیکیں ء لائقیں جنین نام زانگ بیت
اے بابت ء نبشتہ کار چوش کشیت کہ:

“محبت ہرگز وہ نہیں ہے۔ جو ہمارے شاعروں اور افسانہ
نگاروں نے پیش کیا ہے محبت ہرگز وہ نہیں جو ہم آجکل
اسکرین اور ٹی وی پر دیکھتے ہیں۔ یاریڈیو پر سنتے ہیں۔
محبت ہرگز وہ نہیں جسے ہم رومان یا عشق یا جنوں کہتے
ہیں۔ جس کے جراثیم پہلی ہی نظر میں ٹی بی کے جراثیم کی
طرح لگ جاتے ہیں۔ اور پھر چھڑائے نہیں چھوڑتے۔ محبت
نوجوانوں کی اجارہ داری نہیں ہے یہ نہ مشرق کی ایجاد ہے
اس کا کوئی تعلق نہ شراب سے ہے۔ نہ جنسی آوارگی سے
ہے نہ نائٹ کلب سے ہے۔ محبت کے لیئے فریقین کا حسین
ہونا یا تندرست ہونا یا امیر ہونا ضروری نہیں البتہ عقل مند ہونا
لازمی ہے کیوں کہ عقل اس کی مستقل غذا ہے۔ محبت لنگڑی
ہو سکتی ہے لیکن اندھی نہیں ہوتی۔ اس کے پاس بصارت
ہوتی اور بصیرت بھی۔ یعنی اس کی ظاہری اور باطنی دونوں
آنکھیں روشن ہوتی ہیں۔ ازدواجی محبت جسمانی سے
شروع ہوتا ہے لیکن روحانیت پر ختم ہوتا ہے۔ یہ عارضی نہیں
ہوتی بلکہ مستقل اور قائم و دائم ہوتی ہے۔ کیوں کہ یہ عشرت
نہیں عیش ضرورت ہے۔ اس کا عکس ایک فرد یا ایک خاندان
پر ہی نہیں پڑتا۔ بلکہ تمام عالم پر پڑتا ہے۔” (زین
ابوظفر، ۲۰۱۲، ت: ۵۰)

چوشکہ کسہ، بانک ملائک، ء تہا پیش دارگ ء انت کہ جن
زانتکار انت ء آئی زانتکاری ء ایمانداری ء مرد ء را عزت ء نام
ورکتگ۔

“شاہوکار مگیم ء جن بانک ملائک پارسائیں ء شیرزالیں جنین انت مگیم
ایمانداریں ء براہمندگیں مردے ات کہ ہرکس ء آئی ء عزت کت۔ مرد ء
کار باپارات۔ مرد سیر ء آباد ات۔ مرد کہ مال ء بندگ ء درملک ء شت۔

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ

بانک ملائک ء آئی ء کارانی زمہ زرت کہ تاں مردء واتربوئنگ ء آئی ء
دکانداری بند نہ ات۔ مردء توصیف کت ء گشت کہ منی سیر ء آبادی ء
راز منی گراں مہذبیں ء شرب مندیں زال انت کہ منی بخت انت۔
شاہوکار مگیم ء ہمراہ ہلمان ء گشت کہ من ء ہچ جنین ء پارسائی ء
باعزتی باور نہ بیت۔ من گوں توالے بابت ء شرط بندانت کہ تئی زال
پارساء رٹ ء در بہ کنان۔ من اگاں تئی جنین حراب کت ء مندریک
اورت۔ تئی درائیں مال ء مڈی منی انت توتیاں زندگی ء منی غلام ے
ہلمان شت بلک ء کرا گشت ء تو گس ء برومگیم ء زال گش گومن
یاری بکن توہرچ زرے سہرلوٹے من ترا دیاں۔ بلک ء گشت مگیم ء
جنین پارساء حانوادیں زال ئے چوشیں کارے زال نہ انت مگیم ء جنین
قہبگے نہ انت من ء پرکار ء رواں مدئے ایندگہ روچ ء بلک کتاب ء
ناراں مگیم ء گس ء سربوت۔ آئی گشت من ہلمان ء قاصداں من ء رواں
داتگ ء کہ من ء توئے بانک دوست بے تو گوں آئی ء سنگتی بکن۔
گوں اے حبر ء اشکنگ ء گوشے کسے ء کارچ ئے ماں جگراں جت۔
زال ء وتی مولد گوانک جت بلک ء را ہنچو جت بلک ٹست ء
ساپاربوت۔ ایندگہ روچ ء بلک پہ مگیم ء جنین ء سربوت زال ء دست ء
پاداں کپت گوشت من بلائیں ردی ء کتگ گوہے وارنگ من تئی بلک ء
اں من ء بہ بخش۔ زال گشت تراباندنہ بوتگ من چوشیں دانک بہ گوشے
بلے ہرچی بوتگ ترابخش انت دگہ وہدء چوش مکن۔ بلک ء را مگیم ء
جنین ء ورگ دات۔۔۔بیاتئی سرا کونڈاں بہ کنان ء بہ پٹاں بلک ء
سرکونڈاں کت ء زال ء سرء پٹگ ء کہ زوال واب کپت۔ بلک ء
مندریک کشیت ء۔ ہلمان ء مندریک ئے دات۔ آپاگ ء ہڑکہ بوت مگیم
ءشت۔ مگیم ء مندریک دیست آہے گویاک بوت۔ چہ ہستیاں بے ہست
بوت۔ مردء مگیم ء را بندی کرت۔
“مگیم ء جنین ء مردینی پوشاک پوشیت پُرسلاہ بوت۔ نریاں سوار بوت۔
ماں بادشاہ ء شہر ء کلات ء سربوت۔ بادشاہ ء مگیم ء جنین ء پوشاک
دیست آئی گشت مردئے آئی ٹل ء مل دیست پُرمڈائی وش لسانی دیست۔
بادشاہ وکیل ء اگدہ دات۔ یک روچے وکیل گوں لشکری ء ہلمان ء شہر ء
کلات ء سربوت۔ گشت بادشاہ ء من ء رواں داتگ کہ من ہمے حبر ء
پٹ ء پول ء بکن ات اگن ہمے سوداگردزبوت۔ آئی ء را سزابہ دیاں۔
وکیل ء جست کت شماکس ئے پٹ ء پول کتگ اے شرط ء کٹگ ء سبب

حنیفہ بی بی

چی بوتگ۔ دیوان بے ترکہ تواربوت۔ من اہتگ ان ہمے خبر ۽ پٹ
 وپول ۽ بہ کن انت۔ سوداگر ہلماں ۽ مگیم آرگ بوت انت۔ زال کہ وتی
 جودپہ درتہ پچی ۽ بے وسی دیست آئی ۽ دل ترکگ ئے جت۔ شاہوکار
 مگیم ۽ گوشت مالے شرط جنگ کہ من شرط ببادات۔ منی زال ۽
 مندریک ۽ نشان دات ۽ گوشت کہ منی زال آئی ۽ یارانت۔ آئی ہمے
 مندریک ہماوہد ۽ دوستی ۽ واہگ داتگ۔۔۔۔۔ مگیم ۽ چماں دردی
 گوارت۔ آئی گوشت من وتی مال ۽ روگ ۽ نہ توریت وتی بزگی ۽
 غلامی ۽ نہ توریت۔ منی زال پرچہ گومن چوشیں دروہے کتگ۔ پرچہ
 قہبگی کتگ من ۽ وتی زندگ شر، ۽ بدنام کت انت وکیل ۽ دیم گوں
 بلک ۽ کت ۽ گوشت کہ بادشاہ ۽ پراشکاں حال داتگ کہ آمندریک
 توبلک ۽ چہ شاہوکار ۽ جنین ۽ دزی کتگ۔ بلک ۽ درائیں حال دات انت۔
 سوداگر ہلماں ۽ آئی ۽ گورے آہگ ۽ آئی زر ۽ مال کنگ ۽ بلک پرائی
 قاصد ۽ مگیم ۽ جنین بلک ۽ جننگ ۽ مندریک دزی کنگ ۽ سوداگر ۽
 دیگ وکیل دیم گوں سوداگر ۽ کت ۽ گشت ترا اگن چیزے گوشتگی بہ
 گوش۔ آئی گشت منی اگل گشت ہرس ۽ کورکتگ۔ کہ من اے پندل
 سازتگ۔ وکیل حکم کت ہلماں گرگ ۽ دور ۽ کُشگ بہ بیت۔ شاہوکار
 درائیں مال آرا دیگ بہ بنت۔ بلک ۽ گردن جنگ بہ بیت۔ بانک ۽ دیم
 گوں دیوان ۽ کت ۽ گوشت کہ من کیاں وتی زالی گدانی سرا پوشتگیں
 مردینی گد دورکت انت۔ گشت من شاہوکار مگیم ۽ زال انت۔ من ہمانت
 کہ سوداگریں ہلماں ۽ پہ زر ۽ مال ۽ ہرس ۽ من ۽ ٹک جنگ منی لوگ
 سوتکگ۔ ۽ منی مرد عذاب کتگ۔ زال پاداتک وتی مرد ۽ دست ئے چک
 اتنت۔ ۽ گوشت کہ منی گلگ چہ تو ہمیش انت کہ تو من ۽ چہ وتی ساہ
 دوست ترئے چوں اے خبردل ۽ آرتگ کہ اے دروہ کنان۔ بدکاری ۽
 قہبگی کناں دوئیناں چماں دردی گوارت۔۔۔۔۔ بادشاہ مگیم ۽ را گشت کہ تو
 طالع دارے کہ چوشیں بامردیں شیرزال ئے تئی لوگی انت۔”
 (رگام، شے 739:2015)

اے کسہاں زانگ بیت کہ زالبول چنکس وفادار وایماندار انت کہ
 آئی مرد ۽ گرگ ۽ بندکتگ چوشیرزالیں جنین ۽ روت ۽ بادشاہ ۽ وکیل
 بیت ۽ وتی مرد ۽ آجوکنت آہواں سزا دنت ایش کسہ دگہ رنگے ۽ گندگ
 بیت آیش انت کہ جنین مرد ۽ عزت دنت ۽ گوں آئی مہرکنت ۽ مرد
 ایش چیز ۽ وش انت وتی جنین ۽ گشتیت کہ منی طالع ۽ بحت منی جنین
 انت۔ مرد ۽ جن ۽ وفاداری ہماوہد ۽ زانگ دنت کہ یکے ۽ دومی ۽

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ

مارشت بدنت کہ من ء ترا یکے دومی ء زلورت است۔ ایش کسہ جنین ء
ہمے رنگ ء وفاداری ء پیش داریت۔
اے بابت ء، ابو ظفر زین ’’وتی کتاب‘‘ خواتین کے نفسیاتی مطالعہ ’’ء
تہانبشتہ کنت کہ:

’’محبت اور وفاداری کی محبت کے بعد شوہر بیوی سے اور
بیوی شوہر سے جس ایم ترین چیز کا طلب گار ہے وہ صرف
عزت نہیں بلکہ حوصلہ افزائی ہے۔ دنیا میں اسے احمق
مردوزن کی تعداد کم نہیں جو محبت بلکہ قربانی میں کمی
نہیں کرتے لیکن عزت بخشنے میں کمی کرتے ہیں۔ بلکہ
اپنی نادانی سے زلت بخشتے ہیں۔ اس لیے وہ فریق ثانی
کے دل کو جیت نہیں سکتے۔ بلکہ اپنا دشمن بنالیتے ہیں۔ شاید
محبت اتنی ضروری نہیں جتنی عزت بلکہ عزت افزائی۔
محبت بلا عزت بالکل ناکارہ ہے۔ لیکن عزت بلا محبت بڑی
کارگر۔ اس لیے تو اپنے شوہر کی عزت افزائی کیا کہ بچوں
کے سامنے بڑوں کے سامنے، دوستوں کے سامنے اور
خصوصاً دشمنوں کے سامنے اور ہر حلقہ میں جہاں تیسرا
شوہر عزت افزائی کا خواہش مند ہے۔‘‘ (2012:136 پیدا ہمیش)

کسہ ’’شاہ فرہنگ‘‘ ء تھا پیش داریت۔

’’بادشاہ ء سہ جن انت یکے وتی کٹم ء دومی بلوچیں شیر زال
نے ات بادشاہ وزیر سکیں مکار ء بدکاریں مردے ات آئی
ہر وہد ء بادشاہ ء جنین وتی چم ء چیر ء کتگ انت وزیر بادشاہ
چہ ملک ء در ملک کنت ء بادشاہ جنین گوں بدکاریں ارد ء
کنت بادشاہ ء وتی کٹم ء دونیں جنین گوں وزیر ء ہم دل ء ہم
بستربیت بلے بلوچیں جنین وڑے نہ وڑے ء وزیر ء ددنت ء
لوگ ء چہ تچیت جنگل ء گیابان ء غارے توک ء پناہ زوریت
ء وتی عزت ء رکنیت گڈاں یک روچے یک سوداگر ء ہمے
جنگل ء وتی گلگان روگ ء بیت آئی ہشتر پاد ء پروشیت شپ
ء جلپت ء سہب ہمے کوہ آپ ء چمگ ء روت گندیت یک
زالبولے ء پدانٹ پادشپاد انت ء یک کسانیں زہگ ہم پدرانٹ
ہمے پد ء زورن بوت تاں پد کوہ ء رونت غارے توک ء سربنت
ء ہمے غارے بلانیں سنگ ء ہیرانت مرد توار جنت تو ہرکس
ء ٹن ء دراہچ توار نیاتک گڈاں سوداگر ء گوانک جت ہرکس
ء ٹن ء در ء ترا مشکل ء جنجالے ء گپتگ من تنی مدد ء کمک
ء کنیں گڈاں زال توار جنت کہ من برہنگاں دراتک نہ کناں

حنیفہ بی بی

چادرے ہمے گارے دپ ۽ ایربکن ۽ من وتارا بوشیاں ۽ دربیاں
زال ۽ گشت پہ من رودنے آپ ہم ہمیشی ۽ ایرکن گڈاں
شاہوکار سوداگر ۽ تاسیں آپ ۽ چادرے ۽، سواس نے
چوپتے زرت ۽ گارے دپ ۽ ایرکت ۽ شت زال ۽ اے چیز زرت
انت گڈگورا کت انت چادر ماں پوشتیں ۽ آپ ۽ وارت ۽ ہمے
تاس ۽ را وتی گور ۽ (گودان) ۽ شیر برجت ماں کت ۽ سوداگر ۽
را گشت کہ تو دست ۽ شہار دے من تراکی ۽ دیگ لوٹاں زال
گشت کہ چماں بندکن ہماو بد ۽ پچ ایش کن من ترا بہ گوشاں
مرد ۽ دست شہار دات ۽ ہمے رود ۽ شیرانی ۽ دست ۽ دات ۽
گوشت اگن تو لوٹے من دربیاں اے رود ۽ ہرچی ماں آہاں بہ
تنگ۔ سوداگر ۽ شیر وارت انت گوشتے وتی چماں پچ کن اے
شیر تو وارت انت منی گور ۽ شیرانت اے شیرانی ورگ ۽
تومنی چک منی تنی مات گڈاں زال وتی درائیں حال دات انت
سوداگر ۽ وعدہ کت کہ منی تو مات ۽ منی تو گہارے تنی زہگ
منی زہگ انت زال ۽ را سوداگر برت ۽ وتی لوگ ۽ زہگ
رودینت ۽ مزن کت۔ (رگام، شے، 215:365)
اے کسہ ۽ تہا زالبول ۽ وفاداری ۽ ابیددگہ بازیں تب گندگ بیت۔
چوشکہ:

- ۱۔ گوں وتی مرد ۽ وفاداری کنگ ۽ انت۔
- ۲۔ بلوچ جنین ۽ لج و حیا کہ مرچیگیں دور ۽ ایشی سرا باقاعدہ ریسر چ
بوٹہ۔ کہ وتی لج و حیا ۽ سنہالوک انت۔ وتی گورا پوشاک ۽ وتی جان
وستر پوشی ۽ ہیال داری ۽ کنت۔
- ۳۔ بہادر انت۔
- ۴۔ وت فیصلہ کنت فیصلہ سازی ۽ شعور داریت۔
- ۵۔ رشتہ ہانی قدر و قیمت و شعور ۽ داریت و ایشانی پاسداری۔
- ۶۔ وتی شیر ۽ وارینگ ۽ دیمتر ۽ درامدیں ہم گوں وت ۽ یک براتی
وزہگی وت ۽ چارگ۔
- ۷۔ بلوچ جنین ۽ اے عمل پورائیں زندے ۽ سرا یک شریں اثرے کنت۔
کسہ “بی بی وفا” تہا زالبول ۽ وفاداری پیش دارگ بوتگ۔
کسہ بی بی وفاء توک ۽ مردشوانگ ۽ کار ۽ کسب ۽ کنت و ہدیہ کہ
لہتیں سالان ہور نہ بیت ملک ڈکال بیت مرد ۽ پس ۽ مال مرنت مرد ۽ جن
شدیگ ۽ لنگڑ بوت انت ایشاں وتی شورکت کہ مالے ملک ۽ درکائیں
دگہ آپ بندے ۽ رواں ایش رواں ایشانی سر پہ بادشاہ ۽ شہر ۽ کلاتاں
کپیت گڈاں مردماں جنگل ۽ دار برگ ۽ شت ۽ جنین بازار گسی

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ

کارچولوپگی درگیجگ روت گڈاں اے ملک ۽ بادشاہ ۽ بچک ۽ وزیر ۽
قاضی ۽ بچک وش رنگ ۽ وش لسان ۽ زال گندانت بچکانی نیت حراب
بیت زال ۽ رند۽ کیتنت ۽ زال ۽ را گشتنت تو مارا دوست بئے، من
گومایاری بکنت گڈاں جنین بچکان ۽ گشیت شپ ۽ شام ۽ منی گڈک
بیانت جن گس ۽ روت مرد۽ گشیت کہ اے شہر بلوچی نندگی جاگہے نہ
انت آئی ۽ وتی مرد۽ را درائیں حال دات انت ۽ مرد۽ جن شورکت
مرددور جاگہہ ۽ ٹپ ات زال ۽ پہ شپ ۽ ننگن ۽ کمے آرت ترکت ۽ نشت
پہ نان ۽ پچک ۽ روچ ۽ برکت ۽ قاضی ۽ بچک ۽ وت ۽ را سرکت زال
۽ آئی ۽ را بیاپہ خیرکت گوشت دمان ۽ ودارکن۔ زال بلائیں گوالگ ۽
نزیک ۽ ایرکرت دیر نہ بوت مردچما نگواتک ۽ جبزائے کت وفا تو
کجے؟ توانگت ناں تیار نہ کتگ قاضی ۽ بچ چست بوت جست ۽ کت کہ
اے کئے انت؟ گشتے ایش منی جودانت ورنآچوبید۽ دراه ات گوشتے
نوں چون بہ کناں؟ زال ۽ گوشت منی مردناشرین مردے اگن ترابہ
گندیت ترا گشیت آئی ۽ گشت یک توجیل ۽ است ورنآ۽ جست کت آچی
انت؟ گوشت تو اے گوالگ ۽ تہابہ بو من دپ ئے بنداں تو بچ مگوش
آئرا بہ گندیت آنگن وارت ۽ وپس ایت ۽ واب کپیت من ترا درکناں گڈا
شپ مٹیگ انت۔ ورنآ گشادگشاد گوالگ ۽ بوت ۽ زال ۽ دپ بست اے
دوران ۽ مرد۽ کہ ڈن مامانگو ات، لوگ ۽ پترت زال ۽ را گشت چوشیں
جودلائیں زال ئے ۽ کہ چنڈے نان ہم پہ وہدتیارکت نہ کئے مرد۽ شیر
لٹ ئے دست ۽ ات۔ مرداے دیم ۽ آدیم۽ چارت ۽ جست کت کہ اے
گوالگ ۽ چی انت بی بی وفا گشت کہ اے مئے پور۽ پوتینک انت مرد
زہر گیت ۽ گشت من زاناں کہ ترا وتی پور۽ پتینک چہ ہرچی ۽ دیم ۽
ترانت کہ ادا ایرکتگ انت آئی ۽ گشت حدابہ بارت ہمیشان ۽ مروچی من
ہچی سلامت ۽ نیلاں مرد شروع بوت ہمے گوالگ ۽ رالت ئے جنگ ۽
لٹ کہ لگت قاضی بچک ۽ پریات کت۔ مردپہ زہری زال ۽ گشیت اے
گوالگ گشے آواز ۽ انت یامنی گوش انت کہ توارکن انت؟ زال گشیت
اے تئی گوش انت اے گوالگ ۽ دگہ کئے است کہ آواز بہ دنت مرد۽
قاضی ۽ بچ ۽ را شری ۽ ہوش چوپ کت ۽ یلہ دات۔ مرد۽ جن نشت
انت ورگ ایش وارت ۽ وپت انت وپسگ ۽ سازی زال ۽ وش وش ۽
گوالگ ۽ دپ پچ کت ۽ پدا شت دمان ۽ رند قاضی ۽ بچک گوالگ ۽ چہ
دراکت تراں ۽ لپوشان ۽ لوگ ۽ شت ورنآئے سجبیں جسم ۽ جان لٹان

حنيفه بي بي

ترامبل ڪنگ ات- شيرزالي ۽ جن ۽ پارسائي وفاداري حال بادشاه ۽
سربوت همے وڙ ۽ وزير ۽ بادشاه ۽ بچڪ ۽ لٺ وارينت مرد ۽ جن چه اے
ملڪ ۽ درڪپتان ۽ دگه هلك ۽ دمگے ۽ سرا ايش گشت وېديڪه بادشاه
حال ۽ گيت ائي زهگ ۽ وزير ۽ قاضي ۽ زهگ ۽ گون شيرزالي جنڪ
۽ اے وڙڪنگ بادشاه ۽ مرد ۽ لوگ ۽ شت پھلي لوٺ ات ۽ زال ۽ را
گشت كه شماشهر ۽ بيات من شمار ۽ شريي كاردياں شمه مدت ۽ ڪناں
مرد ۽ گشت كه اوواجهي بادشاه بلوچ ۽ گشتك كه ماريڪي هونڊ ۽ دپ ۽
دورند ۽ نه وارت ماتئي شهرديستگ ماهمه هلك چه تئي شهر ۽
شهرترانت- (هميش، ت: 220)

۱. بلوچ راج جن و مرد ۽ گون يك دگر ۽ وتي زند ۽ اڙوجنگالان ۽
وچرايشي ابيد گه ازواجي زند ۽ شكل ۽ مشكلاتان ۽ گون يك دگر ۽
شريڪ ڪنگ ۽ دوئين بازيں مشكلاتان ۽ شه وترا چڙاهينت ڪنت- اے
ڪار ۽ زيات جنين ڪرت ڪنت پرچڪه آيك نازرڪي جنسه ات ائي ۽ وتي
مرد ۽ ما زند ۽ مدد وڪمڪ ۽ زيات ضرورت بيت انت-
۲. اے دور ۽ قصه اے خبر ۽ پڊراڪننت- كه جنين ۽ وتي ازواجي اڙاند
گون وتي مرد ۽ ڪرتگ انت ته ائي ۽ شك نه ڪرت- بلڪه ديمه مردم ۽
دوئين ۽ هوار بوته انچيں سبقے داته كه ديمتر آمردمان خرابيں ڪارڪرت
نه ڪرت-

۳. مرد ۽ گون جن ۽ جن ۽ گون مرد ۽ وفاداري ۽ هم سبق رسيت-
بلوچي گيدي ڪسه ۽ جنڪ ۽ ڪردار:
بلوچي گيدي ڪسهاں جنڪ ۽ ڪردار زانت ڪار ۽ هيل داروڪ ۽
رنگ ۽ گندگ بيت جنڪ هرهما جاگه ۽ مشڪل ۽ اڙ ۽ جنجال ڪپيت جنڪ
وتي پت ۽ ڪمڪ ۽ همراه داري ۽ گندگ بيت ڪسهاڻي تهابازيں ڪسه است
انت كه جنڪ په زانتڪاري ۽ دليل ۽ هنرمسله ۽ گيش ۽ گيوار ڪنت- جنڪ
مابلوچ راج ۽ وتي مات وپت ۽ همردمهر ڪنوڪ ۽ براتاني خيرخواه انت-
۽ وتي مات پت وبراتاني خاطر ۽ هرورڙيں قرباني دئيگ ۽ چڪ ۽ پدنه
بيت انت-

چوشڪه ڪسه، پراني شودڪيں آپ ۽ توڪ ۽ جنڪ ۽ وتي پت ۽
جان سلامتي ۽ پگرانت، كه مني پت سفر ۽ روگ ۽ وتي هيل ۽ چون
ڪنت آوتي پت ۽ گشيت كه من تئي هچ ۽ نه لوٺ انت تئي جان سلامتي ۽
لوٽنت-

“يك پير مرد ۽ ات آراسه جنڪ است ات- يك روچے پير مرد ۽
توشگ ۽ تمنا ڪرت- وتي اُشتر ۽ زرت ربادگ بوت بلے ساري

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ

ء شت پہ وتی جنک بی بی شدری ء گوشتے کہ من بندن ء
روگ ء انت۔ توبہ گوش کہ پرتوچے ٹیکی ئے بیاراں۔ جنک
شدری گشت توسلامتی بیائے منی مستریں ٹیکی توائے۔
پیرمرد ء گوشت چوش نہ انت ترا کجام چیزدوست بیت
پرتوبیاراں۔ شدری دل ء جیڑات گوشت توروگ ء ئے مسافری
ء را ہ ء منزل کنے۔ من زاناں کہ پرانی پچ ئے پرانی ورگ ء
ساری بہ شود ء ہمے شودوکیں آپاں من بیارگوں۔ شہزادہ ء
دومی جنک ء گشت پہ من پیشی کولڑبیارگوں۔ کستریں ء شت
پمن پتکگیں سہرویں مابی بیارگوں۔ شہزادہ کہ چہ مسافری ء
واتر بوت۔ لوگ ء رسگ ء ساری یک اسپیت پوشیں مردے
ات۔ مرد ء نشت ء مجلس ء لگ ات۔ مرد ء پرانی بہت ء پرانی
شودکیں آپ کلی ء کت انت ہمے مرد ء جست کرت توپرانی
شودوکیں آپ پرچہ نہ ریکنت کلی ء کت انت مرد ء گشت کہ
منی مستریں جنک ء گشتگ کہ پرانی شودوکیں آپاں پمن
بیار ء دومی ء گشتگ کہ پیشی کولڑبیار ء کستریں ء گشتگ
پمن مابی بیار۔ آمد ء گشت کہ تنی سر ء جنکاں ء اگن سے
ئے پہ دل ستک دوست داریت ء آترا پت ء درجہ دنت آہمانت
کہ گوں تو کلوائے کتگ پرانی شودکیں پرانی ٹیکی بیارگوں۔
تنی ہمے جنک پہ تنی سلامتی ء جان دُراہی ء لپرزگ بوتگ
آنی دل ء گوشتگ کہ اگاں توپرانی ء بے شودگ ء بہ ورئے
بلکیں تنی لاپ حراب بہ بیت یارہ ء رنداں توبے وار ء جان
سلامت مہ بے مرد ء گوشت کہ تنی جنک ء پرانی آپاں
کارنیست۔ آرا تنی سر ء دُراہی ء پکارانت۔”
(ہمیش، ت: 237)

کسہ، گوہر قیمتی ء جنک ء زانتکاری کہ مسلہ ء جیڑہ ء گیش ء شریں
وڑا فیصلہ دنت۔

”سہ براس بنت پت ء مرگ ء رند بچاں مال بہرکت انت۔ ہمے مالان
یک گوہر قیمتی ء گارانت۔ براساں گوشت کہ ماچے یک دزانت مارا دز
درگیجگی انت۔ ایشان فیصلہ کت مابادشاہ ء گورا رواں ہمامئے شر ء بہ
جنت ء دوز ء در بہ گیج ایت۔ ورناء بادشاہ ء گورا شت انت توائے بادشاہ
ء مئے دُز ء در بہ گیج۔ بادشاہ ء چارت ایش ہڑ اریں مردانت۔ چہ من ء
چمادیم ء کانت۔ بادشاہ حیران ات چے بگشاں۔ بادشاہ ء گشت شماتاگت
کن ات کہ شمے فیصلہ منی جنک کن انت۔ بادشاہ ء راست ات سہ جنک
سکیں زانندگ انت۔۔۔ بادشاہ آئی کستریں بادشاہ ء وزیر ء گزیر، امیر ء

حنيفه بى بى

ميرنشتگ انتنت۔ بادشاه ۽ جنڪ ۽ ديم گون سه ورنآياں ڪت ۽ گوشت منى
واجهين پت ۽ حڪم انت که من شمه گوبرقيمتى ۽ دز ۽ دربيگجاں بلے
سارى ۽ من يک کسه ۽ کارانت۔ شمامنى قصه ۽ شرى ۽ گوش بدارنت۔
جنڪ ۽ قصه بناکرت که بادشاه ۽ ورنائين جنڪ يک روچے وتى
باگ ۽ سيل ۽ ات۔ باگ ۽ پانگپان ۽ پل سرچت ۽ يک جاه ڪت ۽ آئى ۽
رادات۔ جنڪ ۽ باگ پان ۽ را جست ڪت که به گوش ايشان عوض ۽
توچے لوٹ ئے۔ ته من چے به دياں۔ باگ پان ۽ گوشت منى دل ۽ چوشين
حيالے بچ برنياتکگ که من تو چيزے به لوٹان توکه جست ئے گڈاں
منى دلگوشيت وهدکه تنى سورت بيت توهماسور ۽ شپ ۽ گون بانورى
گڈاں، گون سهر ۽ پيکهاں۔ گون بوہ بساں گون سالونڪ ۽ وپت ۽ واب ۽
سارى منى گورابيائے۔ جنڪ ۽ باگ پان ۽ را چارت مامالگ بوت بلے
گوشت ئے دل ايمن بو من کاهان ۽ تنى دل ۽ ارمان ۽ پورا کنان۔ گڈاں
بادشاه ۽ جنڪ ۽ سوروبوت۔ هماشپ ۽ سالونڪ ۽ راحال ۽ دات من باگ
پان ۽ گورا به رواں تاکه منى زبان زبان به بيت بانور په باگ پان ۽ شت
بلے آئى ۽ گورے رسگ ۽ سارى آئى را يک بلانين شير ۽ ماں ترات۔ ۽
گوشت که حدواندتراپه من رواں نوں من ترا وراں۔ بانور ۽ گشت تومن ۽
ورے گٹ نه ئے من ۽ اے زور ۽ توان ماں نيست که من گون توجنگ
به دياں بلے بيا که من گون وتى باگ پان ۽ قول ئے کتگ ۽ من وتى
سالونڪ يله داتگ ۽ ديم په آئى ۽ روگ ۽ آن۔ توچوبه کن من ۽ يله دئے
من رواں په آئى ۽ روگ ۽ آن۔ باگ پان ۽ گنداں گڈاں تومن ۽ بور۔ شير ۽
گشت چوکه تنى زبان بندانت توچه من يله ئے برو، بلے من همدا تنى
ودار ۽ انت۔

ديم ۽ شت گون دوزے ۽ دوچاروارت۔ دز ۽ گشت منى طالع
چوتيارانت که بادشاه ۽ مائين جنڪ گون بانورى پربنداں اتکگ منى
دست ۽ کيتگ۔ بانور ۽ دز ۽ را گشت که من باگ پان ۽ زبان کتگ۔ من
پرائى روگ ۽ آن تو من ۽ يله بدئے من رواں واتر که بان ۽ من ۽ پل ئے
بهاکن يا هرچون کنے تنى تب انت بلے انون من ۽ بل که من رواں۔ دز ۽
چارت اے زال وتى زبان ۽ چوپابند انت۔ که سور شپ ۽ وتى سالونڪ
يله داتگ روگ ۽ انت دز ۽ يله دات ۽ گشت اے الم پمن کيت انت۔ جنڪ
وهدے که باگ پان ۽ سوروبوت۔ آئى را گششے که من اهتگان۔ وتى قول
پيلوکتگ۔ که منى زبان گون توبندبوتگ۔ باگ پان پاداتک ۽ گوشت ۽
حدواندتر آبادبه کنت تئيچک ۽ پساندگان باز به کنت منى سرقولیگ انت

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ

کہ تووتی زبان نہ وارتگ۔ باگ پان ء وتی دواشرفی ء وتی مزوری ء
زراں بانور دات آئی را رواں دات۔ جنک واتربوت دوچار ء وارت
دوزء را گشتے من آہتگوں نوں تئیتب انت دزء گوشت اے گواہ من نہ
وراں وتی بادشاہیں بانوریں جنک ء بہ براں۔ تووتی زبان نہ وارت پمن
ہمے بازانت۔ بانورات شیرء سربوت۔ کہ من اتکگاں من ء ورے من
تیاراں شیرپہ ادب پاداتک گشت ئے کہ شمعے وڑے شیرزال کہ وتی
زبان ء چوپکار انت بروتراھوندوت آباد بہ کنات۔ بانور وتی لوگ ء
سالونک ء پہ سر بوت۔ نوجنک ء گشت شماورنایاں شمعے دل ء چہ
قصہے ء اے ہنچیں کرداراں بانور، سالونک، شیر، دز، باگ پان کئی
کردشراں۔ مستریں برات ء گشت کہ من ء سالونک ء کرددوست بیت
آئی اولی شب ء بانورء قول ء پیلو کنگ ء باگ پان ء گورا روگ ء ازن
دات۔ شک ماں نیاریت دومی برات ء گشت منی دل ء ہماشیر انت آئی
زال ء مزن مردی ء شیرزالی ء مرت آئی ء را نہ وارت۔ کستریں برات
ء گشت منی دل ء توصیف ء لائق ہماڈوز انت کہ انکر سہر ء زراں
بانوریلہ دات کہ بہ رو۔ نہ زریچ گپت نہ سہرانگت چہ وت ء دات بادشاہ
جنک ء ورنہانی جواب اشکت ء گشت کہ من دز گپتگ۔ مستریں برات
باعزتیں مردے دزی نہ کنت توکئی برات رحم دل ء پُر مڑائیں بلوچے
چیاکہ آئی ء شیر ء راگلات۔ کستریں برات دز انت۔ چیاکہ آئی ء دل ء دین
گوں زرء مال ء ات۔

(77/79)

(ہمیش، ت):

بلوچ چاگرد ء جنکاں وتی کار ء کرد ء سبب ء وترا انچش منینتگ
کہ درائیں مردم آوانی دانشور، عقل مندی ء منوک بوتگ انت۔ او آچ
اوهاں شور ء صلاح ایش ہم گپتگ۔ کسہانی تھا اے وڑیں کردار باز
گندگ ء کائینت۔

آسر:

من اے پٹ ء پول ء ہروہدی کہ گیدی کسہاں تہاجنک، جن، مات ء
نفسیاتی ء تجزیاتی مطالعہ کت تاں اے آسر درہت کہ
مروچی (Scientific) ء دور ء باریگ ء ہمے رنگیں زالبولانی
کردار گندگ ء کائنت۔ چوشکہ گیدی کسہاں زالبول ء اے رنگ ء گندگ
بیت کہ

حنیفہ بی بی

- (۱) زالبول عقل مند ء زانتکار ء دلیل دیگ ء شعور ء سما بوتگ۔
- (۲) ہرچ وڑیں چاگرد کہ بلوچ جنین آدم ء دیستگ آئی ء ہماوڑ ء زندگوازینتگ۔ اچ ایشی ء اے پدربیت کہ بلوچ جنین آدم ء تہازند ء گوازینگ ء سنج ء لائق شریں وڑے بوتگ۔
- (۳) زالبول دگرانی سرا بوج نہ بوتگ وتی سر ء بیسہ بوتگ۔
- (۴) کسہ، چل مرد، ء جنک ء کردار مارا ایش آسر ء سرکنت کہ بلوچیں جنین آدم ء تہامردمانی Biological رژن بوتگ کہ مروچیگیں دور ء اے بازمنیں شعبہ انت ء ایشی Subject ء مردم PhD ء MASC کنگ ء انت۔
- (۵) زالبول انسانی زند ء بگرتاں چاگرد ء ہرپڑائی بلائیں کردار انت زالبول، مات، جنک، جن، گہار ء رنگ ء چاگرد ء بلائیں ارزشت ء واہندان۔ مات وتی زہگانی سمبالگ ء ہیل کاری (تربیت) کنگ ء آرا چاگرد ء پورائیں انسان ء جوڑکنت۔ زالبول انسان ء برزی بستار ء رنگ گندگ بیت۔
- (۶) جنین آدم پروفیسران ء وڑ ء وتی گپ ء تران ء زریعہ ء مردیں آدماں چوکہ برات، پت ء مرد ء را Convince کتگ۔
- (۷) مات ء وتی بچاں ء آوکیں اڑ ء جنجال سگگ ء تربیت کنگ گندگ بیت کہ آرا ہمنکس مضبوط ء بہادر جوڑکتگ کہ مروچی ہم بلوچ راج ء بابت ء تاریخی وڑ ء گشگ بیت کہ یک بہادرے قومے انت۔ ایشی ء درائیں رنگ ء جنین آدم ء کردار ہوار انت۔
- (۸) جنین آدم ء وتی شریں کردار ء سبب ء وتی مردیں آدماں ء اے حبر ء سرا لاچار کرتگ کہ آوداں ایشانی عقل مندی ء دانش مندی ء شعور ء سماء مدام تعریف کتگ ء آوانی عزت ء شرف ء ہماوڑ ء داشتگ۔
- (۹) وتی لج ء ہیاء سمبالوک بوتگ۔
- (۱۰) وت فیصلہ سازی ء شعور بوتگ۔
- (۱۱) رشتہ ہانی قدر ء قیمت ء شعور داریت ء ایشانی پاسداری ء چون بوتگ بلوچ جنین ء اے عمل پورائیں زندے سرا یک شریں اثرے دور داتگ۔
- (۱۲) Decision making Authority ء کردار ہم بلوچی گیدی کسہانی تہا جن، جنک، مات ء کردار ء گندگ بیت۔

یک سالی تا کبند 'بلوچستانیات'، تاک-6 ، سال-2017، بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ

سرشون:

بٹ، محمد احسن، (2015)، عورت، برائے نگارشات مزنگ روڈ لاہور
بلوچ، بشیر احمد، (1978)، بلوچی لوک داستانیں، پاکستان آرٹس کونسل
بلوچستان کوئٹہ

بلوچ، فاروق، (2013)، تہذیب بلوچستان، ادارہ ندارد
ڈیمز، لانگ ورتھ، (1968)، گیدی کسہ اولی، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
رگام، شے، (2005)، بادشاہ خداوندوت ات، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
زین، ابو ظفر، (2012)، خواتین کی نفسیاتی مسائل، سٹی بکن پوائنٹ
مری شیر محمد، (1969)، بلوچی کوہنیں شاعری، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
مہر، رحیم، (2012)، گوہر قیمی (گیدی قصہ) شعبہ بلوچی جامعہ
بلوچستان
کوئٹہ،

یک سالی تاکبند 'بلوچستانیات'، تاک-6 ، سال-2017، بلوچی اکیڈمی،
کوئٹہ